

Міністерство освіти і науки України

Харківський національний педагогічний університет
імені Г. С. Сковороди

**СИСТЕМА ОСВІТИ І ВИХОВАННЯ
ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ:
ДОСВІД МИНУЛОГО – ПОГЛЯД У МАЙБУТНЄ**

до 85-річчя академіка В. І. БОНДАРЯ

Збірник наукових праць

Харків 2023

допомогою дидактичних ігор.

Калашник В. В. Вплив комп'ютерних технологій на формування зв'язного мовлення старшокласників з вадами слуху. 141

Кіріна С.В. До питання особливостей формування та корекції усного мовлення у дітей з дислалією. 146

Кий Т.І. Розвиток артикуляційно-моторного компоненту мовлення дитини молодшого шкільного віку в процесі читання. 150

Клевцова Т.В. Арт-терапія у корекційно-логопедичній роботі з дітьми дошкільного віку. 153

Коваленко Г.С. Розвиток граматичного ладу мовлення у білінгвальних дітей із ЗНМ III рівня з використанням онлайн-технологій. 156

Козак Р.С. Обстеження фонетико-фонематичного ладу мовлення у дітей дошкільного віку з ЗНМ III рівня. 159

Козачек Н. О., Купіна І. О. Міщенко О. А. Майстер-клас як форма обміну передовим педагогічним досвідом в умовах воєнного стану. 163

Колінько С.П. Інноваційні корекційно-педагогічні технології як засіб формування математичних уявлень і понять у дітей молодшого шкільного віку з інтелектуальними порушеннями. 169

Комарова О. І. Формування професійної компетентності майбутніх логопедів до взаємодії з батьками дітей з тяжкими порушеннями мовлення. 174

Котелевська В. Ю. Поетапність в корекційній роботі з дітьми дошкільного віку із фонетико-фонематичним недорозвиненням мовлення. 177

Краснокутська Н. В. Оцінка стану діалогічного мовлення молодших школярів із загальним недорозвиненням мовлення (ЗНМ) III рівня. 180

Кулик А. С. Обґрунтування доцільності використання бодіперкусії як засобу формування інтонаційно-ритмічної сторони мовлення у дітей старшого дошкільного віку із ЗНМ III рівня. 183

Кушнірук М. О. Практичні аспекти проблеми розвитку мовлення дітей раннього віку. 189

Липа О.В. Особливості формування граматичної складової мовлення у дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення. 193

Литвин В.Г. Особливості корекції звуковимови дошкільників з функціональною дислалією. 197

Лісовець А.В. Розвиток навичок монологічного мовлення в учнів середнього шкільного віку з ЗНМ III рівня на уроках мовно-літературної галузі. 201

Логвиненко О. Ю. Складання розповіді дітьми із ЗНМ III рівня. 204

Логвінова Ю.С. Збагачення, уточнення та активізація словника дітей із ЗНМ III рівня засобами ігор та ігрових вправ. 207

Лола Д. А. Основні аспекти розвитку активного мовленнєвого словникового запасу дошкільників із загальним недорозвиненням мовлення II рівня. 212

Лященко В. М. Використання інформаційно-комунікаційних технологій у корекційно-розвитковій роботі логопеда з дітьми з особливими освітніми 214

На четвертому етапі діти розвивають навички передбачення, як слова слід вимовляти на основі їх письмового вигляду. Вони навчаються розрізняти звуки та букви, розвивають фонемну свідомість та правильну вимову слів.

На останньому етапі діти навчаються контролювати та коригувати граматичні помилки у своєму мовленні. Вони розвивають навички редагування своєї мови, щоб забезпечити правильне вираження своїх думок [3].

Активізація словника впливає позитивно на усі компоненти мовлення та інші психічні процеси дитини. Вона надає дітям можливість краще виражати свої думки, розуміти й відображати в мовленні різноманітні зв'язки та відносини між предметами у навколишньому світі. Робота над активізацією словника є важливою для мовленнєвого та пізнавального розвитку дітей дошкільного віку, а також для підготовки їх до подальшого навчання в школі. Вона сприяє розвитку комунікативних навичок, збільшує словниковий запас та покращує загальний мовленнєвий розвиток дітей.

Література

1. Трофименко Л. І. Корекційне навчання з розвитку мовлення дітей середнього дошкільного віку із ЗНМ: Програмнометодичний комплекс / Трофименко Л. І. За ред. Є. Ф. Соботович – К. : «Актуальна освіта», 2007. 120 с.
2. Особливості розвитку словника дітей дошкільного віку в нормі. URL: <https://vesnyanka.in.ua/osoblivosti-rozvitku-slovnika-ditey/> (Дата звернення: 15.10.2023).
3. Богуш А.М. Мовленнєво-ігрова діяльність дошкільників. мовленнєві ігри, ситуації, вправи. Навчально-методичний посібник. Київ: 2022. 849 с.

Лященко В.М.

доктор філософії,

старший викладач

кафедри спеціальної педагогіки

Харківський національний педагогічний

університет імені Г. С. Сковороди

ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У КОРЕКЦІЙНО-РОЗВИТКОВІЙ РОБОТІ ЛОГОПЕДА З ДІТЬМИ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ

У статті окреслено основні переваги інформаційно-комунікаційних технологій у роботі логопеда з дітьми з особливими освітніми потребами в умовах дистанційного навчання; охарактеризовано особливості використання комп'ютерних технологій у корекційно-розвитковій роботі .

Ключові слова: дистанційне навчання, інформаційно-комунікаційні технології, комп'ютерні технології, синхронна та асинхронна взаємодія, корекційно-розвиткова робота, діти з особливими освітніми потребами.

Постановка проблеми. Реалії життя в сучасних умовах зумовлюють потребу в оновленні освіти, розробці прогресивних технологій, гуманізації, диференціації та інтеграції навчання дітей з особливими освітніми потребами.

Тому з кожним роком в Україні інтенсифікуються процеси інтегрування інформаційно-комунікаційних технологій у систему освіти дітей з особливими освітніми потребами.

Інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ) є вкрай важливими в практиці діагностичної і корекційно-розвиткової роботи в умовах дистанційного навчання, оскільки вони дозволяють логопеду оптимізувати не лише навчання дітей з особливими освітніми потребами, але й освітній процес: користуючись стандартними програмними засобами розробляти власні методичні розробки та з їх допомогою успішно вирішувати різноманітні педагогічні та корекційно-розвиткові завдання, організовувати спілкування з педагогами та батьками дітей з особливими освітніми потребами, узагальнювати і поширювати власний досвід [2].

Нині особливого значення набуває усвідомлення сучасним логопедом, принципово нових вимог до педагогічної діяльності, його готовність використовувати інформаційно-комунікаційні технології як допоміжний корекційно-розвитковий, навчальний та виховний ресурс [2].

У психолого-педагогічних дослідженнях розглянуто різні аспекти щодо використання комп'ютерних технологій. Так, наукові праці В. Безпалько, О. Вітюка, М. Жалдака, О. Жильцова, Т. Зайцева, В. Зінченко, О. Кукушкіної, В. Кухаренка, Ю. Машбиць, Т. Олійник, Ю. Рамського, О. Співаковського та інших представників висвітлюють питання застосування інформаційно-комунікаційних технологій в освіті (дидактичні та методичні аспекти). Науковцями (Т. Архіпова, О. Гончарова, О. Качуровська, Т. Королевська, О. Кукушкіна, О. Легкий, Н. Малофєєв, С. Миронова, Б. Мороз, М. Шеремет та інші) відзначається, що комп'ютерні технології, як засіб навчання, створюють оптимальні умови для якомога повнішого використання компенсаторних механізмів осіб із порушеннями мовлення, здатні забезпечити індивідуалізацію навчання, стимулюють їх розумову та пізнавальну діяльність, сприяють розвитку комунікативних навичок та ефективній соціалізації [4].

Мета статті – розкриття особливостей використання інформаційно-комунікаційних технологій у корекційно-розвитковій роботі логопеда з дітьми з особливими освітніми потребами.

Виклад основного матеріалу. Однією з актуальних проблем сьогодення стало неухильне зростання кількості дітей з порушеннями розвитку, дітей з особливими освітніми потребами. Діти з особливими потребами стикаються з низкою проблем у навчанні, пов'язаними зі сприйняттям вербального й писемного мовлення, формулюванням і донесенням власних думок тощо [5]. Протягом останнього десятиліття спостерігається значне збільшення дітей, в яких недостатньо сформовані передумови до навчання грамоти: письма і читання. Основну частину з них становлять діти з порушеннями мовленнєвого розвитку. Сьогодні розвиток корекційної педагогіки характеризується посиленням уваги до проблеми раннього виявлення, профілактики і подолання негативних тенденцій мовленнєвого розвитку таких дітей [2]. Особливої актуальності в логопедичній практиці набуває проблема пошуку інноваційних

підходів у роботі з дітьми з особливими освітніми потребами в умовах дистанційного навчання.

Дистанційне навчання в умовах воєнного стану – це новий виклик для логопеда, але і можливість проводити корекційно-відновлювальні, розвивальні заняття з використанням інформаційно-комунікаційних і комп'ютерних технологій, які забезпечують інтерактивну взаємодію логопеда, дітей з особливими освітніми потребами та батьків на різних етапах логопедичної роботи. Порівняно з очною, дистанційно-інтерактивна робота в логопедичній практиці базується на використанні ІКТ [3]. Розширити можливості традиційної взаємодії логопеда з педагогами та батьками можуть інноваційні інтерактивні та дистанційні форми роботи з використанням інформаційно-комунікаційних технологій, як от: тематичний блог (сайт), електронна пошта, соціальні мережі, відео конференції, онлайн-консультації, форум, чат тощо.

Дистанційне навчання з використанням засобів ІКТ відкриває для дітей з особливими освітніми потребами можливість подолання ізоляваності, налагодження зв'язку з соціальним оточенням, розширення доступу до освітніх послуг. Засоби, що використовуються у дистанційному навчанні, можна розподілити, відповідно до способу взаємодії логопеда та дитини з особливими освітніми потребами у часі й просторі. Середовище синхронної взаємодії в умовах реального часу для дітей з особливими освітніми потребами може створювати деякі ускладнення, оскільки така взаємодія має регламентований час, що вимагає швидкого реагування, моторної і мовленнєвої спритності. У цьому сенсі більш гнучким і прийнятним є асинхронна взаємодія, в якій необмежені часові рамками і дитина з особливими освітніми потребами може сама обирати зручний для себе графік, час і темп роботи. Вона може за потреби повторно переглядати дидактичний матеріал, обмірковувати завдання і давати відповіді без зайвого поспіху [1].

Дистанційне навчання з використанням інформаційно-комунікаційних технологій має ряд переваг, які особливо значущі для дітей з особливими освітніми потребами [1]. Оскільки сучасні засоби дистанційного навчання адаптовані до спеціальних потреб дітей з особливими освітніми потребами, вони забезпечують інтерактивну взаємодію з логопедом, гнучкість і доступність навчання, можливість отримати корекційно-розвиткові послуги і якісну освіту.

Успіх корекційно-розвиткового процесу визначається продуманою, цілеспрямованою, систематичною, спланованою, комплексною роботою логопеда. А усвідомлене й зацікавлене включення в цей процес інформаційно-комунікаційних технологій – найважливіший аспект підвищення результативності навчання та корекційного впливу на дітей із порушеннями мовленнєвого розвитку [2]. Адже, ІКТ сприяють індивідуалізації навчання шляхом надання дітям з особливими потребами доступу до дидактичних матеріалів у більш прийнятний спосіб, дозволяють комбінувати різні форми представлення інформації, розвивають цілісне бачення світу, реалізують індивідуальний потенціал кожної дитини.

Існують різноманітні шляхи та можливості застосування ІКТ, їх умовно можна поділити на три категорії, відповідно до цільового призначення: компенсаторного, комунікаційного, дидактичного [5].

Компенсаторне призначення зумовлює використання ІКТ у якості технічної підтримки різних видів діяльності шляхом компенсації певних особистісних обмежень (наприклад, засоби для посилення слуху, зору та ін.).

Комунікаційне призначення передбачає використання ІКТ у якості засобу підтримки альтернативних форм комунікації. При цьому допоміжні прилади і відповідне програмне забезпечення доцільно добирати відповідно до типу захворювання й індивідуальних особливостей дитини.

Можливість використання ІКТ у *дидактичних* цілях зумовила потребу перегляду традиційних підходів до навчання й викладання, започаткувавши нову віху в освітніх перетвореннях. Нові технології привнесли різноманіття педагогічних стратегій для навчання дітей з особливими потребами, ставши реальним інструментом [5].

Вирішення навчальних і корекційних завдань за допомогою комп'ютерних засобів навчання вбудовується у систему загальної корекційної роботи відповідно до індивідуальних можливостей і корекційно-освітніх потреб дитини з особливими освітніми потребами. У рамках цього підходу логопед складає індивідуальний план корекційної роботи і здійснює відбір корекційних завдань. Система використання інформаційних комп'ютерних технологій повинна будуватися поетапно і на кожному етапі вирішуються певні завдання.

Перший етап – мотиваційний. Однією з переваг спеціалізованих комп'ютерних засобів навчання є те, що вони дозволяють значно підвищити мотиваційну готовність дітей до проведення корекційних занять шляхом моделювання корекційно-розвивального комп'ютерного середовища.

Другий етап – змістовно-формулюючий. Основна мета цього етапу полягає в корекції і розвитку дітей. Поставлені цілі можуть бути вирішені при використанні різноманітних комп'ютерних розвиваючих програм, за умови сформованого у дитини на попередньому етапі усвідомленого інтересу до корекційних занять.

Третій етап – саморозвиваючий. Мета цього етапу полягає у розвитку самоконтролю та закріпленні отриманих навичок в процесі нової діяльності. Тут в найбільшій мірі реалізуються можливості дітей у закріпленні отриманих навичок усного мовлення і творчого виконання завдань. Функції контролера правильності рішення корекційних завдань виконує комп'ютер.

Цілеспрямоване впровадження в корекційно-освітній процес спеціальних комп'ютерних програм дозволяє розвивати: фонематичні процеси, дрібну моторику, спряє активізації у дітей концентрації уваги, пам'яті, мислення, розширює словниковий запас і кругозір дітей, формує навички правильного мовлення. Використання спеціальних комп'ютерних програм дозволяє прискорити процес розвитку рухливості органів артикуляції та формувати мовленнєве дихання, сформувати процес розуміння, сприйняття та відтворення побаченого на екрані, проявляти інтерес та потребу до емоційного спілкування у грі, використовуючи мовні та немовні засоби спілкування; навчити знаходити

відповідні предмети та іграшки за характерним звучанням, наслідувати мовним та немовним звукам, імітувати відповідні дії та звуки; допомагає збагатити словник дітей різними лексичними темами, формувати пізнавально-комунікативну діяльність, граматичну будову, зв'язне мовлення; сприяє формуванню різних лексичних узагальнень, обміну думками, повідомленнями, продуктивності використання дитиною лексичних одиниць мовлення. Персонажі комп'ютерної гри створюють таку проблемну ситуацію, при вирішенні якої дитина засвоює граматичні категорії, розвиває здатність до словозмін, здатність до словотвору, здатність до використання синтаксичної складової мовлення. Цікаві завдання на комп'ютері допомагають оволодіти не лише кількісним складом слова, але і певною послідовністю звуків, його ритміко-інтонаційним оформленням та наголосом. Такі ігри допомагають вчити дітей відтворювати немовленнєвий ритм з опорою на рухи, розрізняти слова за кількістю складів. розрізняти кількість складів в складовому ланцюжку, промовляти складові ряди. Завдяки встановленню діалогу «дитина-комп'ютер», спостерігається прискорення темпу розвитку самостійного монологічного висловлювання, оскільки, дитина веде діалог невимушено, підтримуючи розмову на запропоновану комп'ютерним персонажем тему. Застосування ІКТ сприяє швидшому оволодінню дітьми такими формами усного мовлення, як відповідь на поставлене запитання та самостійна постановка питання, опис з опорою на наочність, переказ переглянутого відео-матеріалу, розповідь за серією сюжетних картинок, вивчення віршів, прислів'їв, скоромовок, чистомовок, відгадування загадок.

Використання комп'ютерних програмних продуктів у корекційно-розвитковій роботі на сьогодні забезпечує наступні переваги: цікавий зворотній зв'язок для дитини; швидкий емоційний контакт логопеда з дитиною; вибір, дозованість і контроль інформації; можливість проведення порівняльної діагностики дистанційно; зручне перенесення частини корекційної роботи в домашні умови; дистанційна корекційна робота з дитиною з особливими освітніми потребами через всесвітню мережу Інтернет; вибір і виготовлення різноманітного якісного дидактичного матеріалу [4].

Отже, впровадження ІКТ сьогодні є одним із важливих та інноваційних напрямів роботи в корекційно-освітньому процесі логопеда. Головною метою використання інновацій є удосконалення системи логопедичного впливу з урахуванням виду та генезу мовленнєвого порушення, етапу його корекції, а також особистісних індивідуально-типологічних та вікових особливостей дитини з особливими освітніми потребами. Комп'ютерні засоби дозволяють проектувати принципово нові педагогічні технології, що сприяють активізації та ефективному функціонуванню компенсаторних механізмів дитини з метою корекції порушень мовлення різної етіології [4].

Основою для сучасних логопедичних практик є інформаційно-комунікаційні технології з пошуком ефективних форм практичної взаємодії, розроблення спеціальних комп'ютерних програм для забезпечення ефективності корекційно-розвиткової роботи. Практика показує, що використання ІКТ у роботі логопеда дає можливість подивитися на свою

роботу з нових позицій, переосмислити методичні прийоми, збагатити свої знання та вміння, активізувати динаміку розвитку навичок правильного мовлення в дітей з особливими освітніми потребами і всього корекційно-освітнього процесу в цілому.

Література

1. Запорожченко Ю.Г. (2013). Використання засобів ІКТ у дистанційному навчанні учнів з функціональними обмеженнями/ Ю.Г. Запорожченко// Інформаційні технології в освіті, 2013 - 3(16), с.75-82.
2. Король А.В. Дистанційно-інтерактивні форми взаємодії логопеда з педагогами та батьками, як умова підвищення результативності корекційно-розвиткового процесу / А.В. Король// Молодий вчений – 2018 - №5.2 (57.2), травень. - С.54-57
3. Король А.В. Дистанційно-інтерактивні форми роботи як вид просвітницької діяльності вчителя-логопеда /А.В. Король // Вісник Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Корекційна педагогіка і психологія. – Випуск 8 у 2 т. – Кам'янець-Подільський: ПП Медобори-2006, 2017. – С. 77–81.
4. Ласточкіна О. Використання комп'ютерних технологій у професійній діяльності логопеда [Електронний ресурс] / О. Ласточкіна // Актуальні питання корекційної освіти (педагогічні науки) : зб. наук. праць, вип. 12 / за ред. В. Синьова, О. Гаврилова. – Кам'янець-Подільський : ПП Медобори-2006, 2019. с.169-178– Режим доступу: <http://aqce.com.ua/vipusk-n12-2019/vikoristannja-kompjuternih-tehnologij-u-profesijnij-dijalnosti-logopeda.html>
5. Носенко Ю., Матюх Ж. Зарубіжний досвід використання інформаційно-комунікаційних технологій в інклюзивній дошкільній освіті /Ю.Носенко, Ж.Матюх // Інформаційні технології і засоби навчання - 2017, Том 57, №1, с.1-19

Міхальова А.І.

здобувач вищої освіти

спеціальності 016 Спеціальна освіта

Науковий керівник: Партола В.В.

кандидат педагогічних наук, доцент

Харківський національний педагогічний

університет імені Г. С. Сковороди

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ЗАСОБІВ ІКТ У РОБОТІ ВЧИТЕЛЯ-ЛОГОПЕДА З ДІТЬМИ В ЗАКЛАДІ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Використання засобів інформаційних комунікаційних технологій (ІКТ) у сучасних закладах дошкільної освіти (ЗДО) є одним із найактуальніших питань дошкільної педагогіки. Упровадження засобів ІКТ в освітній процес ЗДО України регламентовано вітчизняною нормативно-правовою базою. Так, у «Національній стратегії розвитку освіти України на період до 2021 року», яка є чинною і на сьогодні, зазначено, що «пріоритетом розвитку освіти є впровадження сучасних інформаційно-комунікаційних технологій, що забезпечують удосконалення освітнього процесу, доступність та ефективність освіти, підготовку молодого покоління до життєдіяльності в інформаційному суспільстві», а також наголошується на необхідності повного забезпечення